

נחלת ה'

גליון 43

הגאון רבי שמואל דוד וואלקין
זצוק"ל

נחלת ה'

מעניני הפרשה
געגועי השכינה וא"י - להתחבר עם בניה
דבר העורך
נחמת השכינה - בשיבת בניה לא"י

נבואות ה' לאחרית הימים
העובד ה' לאהבת השכינה - בדרגת "עץ החיים"
מדברי רבותינו
הגאון רבי שמואל דוד וואלקין זצוק"ל

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים - נחלת ה' (זוה"ק וילא קטו, א).

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' - גליון 43 אב תשע"ז

מעניני הפרשה

געגועי השכינה וא"י - להתחבר עם בניה

פרשיות אלו של ספר דברים שאנחנו אוהזים בהם כעת, עוסקות הרבה בעניני ארץ הקודש. את אחד המקומות הרבים בהם מצווה התורה על מצוות ישוב א"י קראנו בפרשה הקודמת: כי אתם עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ אשר ה' אלהיכם נתן לכם וירשיתם אתה וישראל וישבתם בה: ושמרתם לעשות את כל המצוות אשר אצרך אנכי נתן לפניכם היום. (דברים יא, לא-לב) חז"ל מביאים מעשה שבו לימדו אותנו התנאים את חשיבותה של ארץ ישראל מדרשות הפסוקים האלו (ספרי לאה פסקא פ):

"מעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכין לנציבין אצל רבי יהודה בן בתירא ללמוד ממנו תורה, והגיעו לצידון, וזכרו את ארץ ישראל, וזקפו עיניהם וזלגו דמעותיהן וקראו בגדיהן, וקראו את המקרא וירשת וישבת בה ושמרת לעשות את החקים האלה, אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, חזרו ובאו להם למקומן".

במעשה זה לא היתה שאילה של "איסור והיתר" - שהרי מעיקר הדין מותר לצאת לחו"ל ללמוד תורה, אלא היתה כאן שאילה של "סדרי עדיפויות" - שבתחילה הם העדיפו לצאת לחו"ל ללמוד תורה, ולבסוף הם העדיפו להישאר בא"י.

ונתקשו רבים: א. מעיקרא מאי קסברי, ולבסוף מאי קסברי? - הלא לכאורה כבר לפני כן היה להם את הידיעה ש"ישיבת ארץ ישראל שקולה ככל התורה", ואעפ"כ הם הבינו שעדיף להם לצאת לחו"ל ללמוד תורה [ואולי מהטעם שבקושיא ב'], א"כ איזו ידיעה נתחדשה להם עכשיו?

ב. מה הועילו בטעם ש"שקולה ארץ ישראל ככל המצוות" - הלא גם "תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות"?

רמב"ם א"ת רגלי איכא אטנפם

בכדי להבין את הנהגת חז"ל הנ"ל - נתבונן נא בדברי המדרש על שיר השירים: במלאת שבעים שנה לגלות יהויכין, ונ"ב שנה לגלות בבל (מגילה יב, ג) - הקב"ה דפק על לבבות בני ישראל, שיעלו לארץ ישראל ב"פקידת כורש", ויבנו את ביהמ"ק:

"קול דודי דופק, פתחי לי - אחתי, רעיתי, יונתי, תמתי - שראשי נמלא טל קנאותי קסיסי לילי" (ש"ס ה, ג).

ועם ישראל השיבו להקב"ה:

"פשיטתי את כתנתי איכא אלקשנה, רחמתי את רגלי איכא אטנפם - רחמתי את רגלי, מטנפן של עבודת פוכבים, יודעת היתי שאצק של אותו המקום משיאני לעבודת פוכבים".

אף על פי כן 'דודי' שלח ידו מן החור' - אמר רבי אמי קעני שמבקש צדקה, אף על פי כן ומעי' המו עלי. והוא אמר לי (ויכמה לא, יט): המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'". (מלכ נכה טס).

וצ"ב, שלכאורה זה נראה, שעם ישראל טענו טענה הלכתית - "יודעת היתי שאצק של אותו המקום משיאני לעבודת פוכבים", וא"כ מה היא התשובה שהקב"ה השיב להם - "קעני שמבקש צדקה"?

וי"ל, שהנה נדייק בלשון המדרש:

"יודעת היתי שאצק של אותו המקום משיאני לעבודת פוכבים".

"משיאני" - פירושו "מפתה אותי", [וכמש"כ (נבלאשית ג, יג) "הקחש השיאני נאכל", ופירש האבן עזרא "השיאני. פיתני"].

כלומר, לא שיש שם "כפיה" לעבוד ע"ז, אלא "פיתויים". ובכזה מקרה "שיכולים ליהרר יפה". אלא שקשה ליהרר... המצוה במקומה [עומדת], ומחויב ליהרר, ומי שאינו נזהר, הוא רשע ועונו ישא, אבל אין אנו [= שגרמנו לו לקיים את המצוה לעלות לא"י] אחראין לזה". (הגלי"צ בהסכמתו לספר "למען נאמן" - דיבור המלך הג').

מצוות ארץ ישראל נדחית במקרה של "כפיה" לעבור עבירות, אבל כאן שכל החשש היה מ"פיתויים", היה עליהם לעלות למרות הפיתויים, וליהרר יפה שלא להיכשל בשום עבירה.

אחת הדוגמאות שבה מלמדים אותנו חז"ל את אותו ענין, היא מה שאמרו (פסוקים ק, ג):

"לעולם ידור אדם בא"י - אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים".

ואע"פ שזה מקום פיתוי גדול, מ"מ למען מצות א"י חייבים לדור שם, וביחד עם זה חייבים לקיים "אל תתחבר לרשע" (מכות א, ז), ולא ילמד ממעשיו הרעים. וכדברי הנצי"ב הנ"ל.

ומעתה הקערה מתהפכת על פיה, ששיקוליהם של עם ישראל בזמן עליית בית שני היו אמנם "שיקולים רוחניים" - אך "אסורים", שהרי בגדרי ההלכה הם מחוייבים לעלות לא"י, ואין

דבר העורך

בהפטרות של "שבעה דנחמא" שאנחנו קוראים בשבועות אלו, וכן במגילת איכה שקראנו בתשעה באב, אנחנו רואים את הצער והכאב - שהיו מנת חלקה של ארץ ישראל - בכל שנות הגלות, ומאידך - את שמחתה בשובם של בני ישראל אליה:

הפטרות "שבעה דנחמא" פותחות בפסוקים (ישעיהו מ, א): "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם. דברו על לב ירושלים וקראו אליה".

בהפטרה זו, ובמהלך שאר ההפטרות, אנו רואים שלירושלים וארץ ישראל יש רגשות לב - דעת וחכמה, וכמש"כ (משלי ג, יט) "ה' בחכמה יסד ארץ" (תיוק"ז, תס"ד. דף לה, ג), יש לה צער אלמנות ופרידה מבעלה הקב"ה, צער שכול וגעגועים לבניה. וכפי שאנחנו רואים בפרושות בפסוקים המתארים את כל זה:

צער אלמנות ועזובן -

"איכה יושבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה" (איכה א, א).

"כי כאשר עזובה ועצובת רוח קראך ה', ואשת נעורים כי תמאס אמר אלקיך". (ישעיהו נד, ו).

גם על צער שכול ודאגה לבניה מדברים הפסוקים -

"על אלה אני בוכיה עיני עיני ירדה מים כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי היו בני שוממים כי גבר אויב. פרשה ציון בידיה אין מנחם לה" (איכה א, טז-יז).

"ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסורה [בני גלו וסרו ממני] ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם [איפה היו]". (ישעיהו מט, כא).

צער עלבון מאלמנותה ושכולה -

"כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד" (ישעיהו נד, ז). "והיא יושבת וראשה חפוי [שמוריהה את ראשה ומכסה את פניה מבושה] כאשר עקרה שלא ילדה [כי העקרה מתביישת. שפתי חיים מועדים ח"ג עמ' שלא]. (תפילת נחם).

"ולעלות נפש תושיע במהרה בימינו". (זכרון ההפטרה).

ואף את שמחתה של א"י אנו רואים - כאשר בעלה ובניה שבים אליה:

בעלה - "כי בועליך עושיך ה' צב-אות שמו" (ישעיהו נד, ה).

"... כי חפץ ה' בך וארצך תבעל. כי יבעל בחור בתולה יבעולך בניך, ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקיך...". (ישעיהו סב, ד-ה).

בניה - "שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך, חי אני נאם ה' כי כלם כעדי תלבשי [הארץ תתלבש ביושביה המכסים אותה] - ואמר כעדי. כי כולם יהיו לה לכבוד ולתפארת] ותקשרים ככלה [בקשר אמיץ לבל יצאו עוד ממך שנית, כמו שהכלה שומרת קשוריה שנתן לה החתן על ידה לשם קדושיה, בל יאבדו ממנה. הגאון מלבי"ם]. (ישעיהו מט, יח)

"שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך [בשבילך], בניך מרחוק יבאו ובנותיך על צד תאמנה. אז תראי [את בניך ובנותיך] ונהרת [במרוצה להקביל פניהם. מהר"ם אלשיך] ופחד ורחב לבבך..." (ישעיהו ס, ד-ה). וכו' וכו'.

*

כל זה הוא משום שא"י היא גוף השכינה, ולכן יש בה צער על התרחקות בניה ממנה, וכפי שמביא רבי שלמה אלקבץ בתיאורו המפורסם על התגלות השכינה אליהם בליל שבועות שבאותו זמן היא אמרה:

"... אשר זה כמה שנים נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי, ואני מושלכת בעפר חובקת אשפות... ואילו הייתם משערים אחד מאלף אלפי אלפים רוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו - לא היתה נכנסת שמחה בלבכם, ולא שחוק בפיכם, בזוכם כי בסיבתכם אני מושלכת בעפר... ועלו לארץ ישראל... ועיניכם אל תחוס על כליכם, כי טוב הארץ העליונה תאכלו... לכן מהרו ועלו, כי אני המפרנסת לכם ואני אפרנסכם...". (שלי"ה מסכת שנועות פקד נר מלוא, ח).

*

ודברים כעין אלו הובאו גם כן בדברי חז"ל:

"אמר ירמיהו כשהייתי עולה לירושלים, נטלתי עיני וראיתי אשה אחת

ישבת בראש החר, לבושה שחורים ושערה סתור, וצועקת.. אני היא שהיו לי שבעה בנים, יצא אביהם למדינת הים, עד שאני עולה ובוכה עליו, הרי שני בא ואמר לי נפל הבית על שבעה בניך וחרגם, איני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שעריי.

אני אמך ציון, אני היא אם השבעה, שכן כתיב (וימיו טו, טו): 'אמללה ילדת השבעה [נפחה נפשה בא משמה].' (פסיקתא רבתי פיסקא טו).

"אוי לי על שברי נחלה [= חולה] מכתיו.. בני יצאוני ואינם." (יכמיו י, יט-כ).

"החסיד מוה"ר רבי אברהם הלוי ברוכים - אשר אמר עליו הראיז"ל שהוא היה גלגול של ירמיהו הנביא - ראה על גבי הכותל המערבי צורה דוגמת אשה מלובשת שחורים, ותיקף מרוב פחדו נפל על פניו ארצה והיה צועק ובוכה בבכי גדול ואמר: אוי לי שראיתך בכך! אוי! אהה על נפשי! והיה מאריך בבכי העקות, והיה ממרט שערות ראשו, עד שנתעלף ונרדם." (זכר היקר פרק ז"ג).

*

בדברים אלו מתבאר היחס שנתנו האמוראים לא"י, וכפי שמספרת הגמרא (כתובות ק"ז, א) שרבי אבא היה "מנשק כיפי דעכו", והנהגה זו - לנשק סלעים, נראית לכאורה תמוהה. אך ביאר את הדברים בספר "אגדת אליהו" (לנעל ה"שטט מוסר") שכך שא"י היא מקום השראת השכינה הרי ממילא "נשיקת אבני א"י" - כאילו מנשק את השכינה השוכן בה". והדברים מתאימים עם כל מה שנתבאר שכיון שא"י היא גוף השכינה, מתייחסים אליה כדבר חי ומרגיש, עד שהפוסקים מתארים אותה כמו אמה שמצטערת בלקיחת בניה ממנה, ושמחה בשובם אליה.

*

ונסיים את הדברים בתיאור שתיאר הגאון רבי יששכר שלמה טייכטל זצוק"ל הי"ד [זקנו של הגאון רבי מאיר ברנסדורפר זצ"ל] על שמחתה של א"י בשוב בניה אליה, על פי מה שראו עיניו בימות השואה בסלובקיה - בה הוא התגורר באותו זמן (וכאן נמסר יחד נאמן ואמנתן תשע"ז, עמוד 7). אשה - שבעלה ובנותיה ברחו מביטם בחג הפסח כדי להינצל מחטיפת הנאצים - נתפסו לפני הגבול ע"י השוטרים הסלובקים ונכלאו בבית הכלא. העונש הצפוי להם היה שהשוטרים הסלובקים יעבירום לגרמנים למחנות ההשמדה.

"נזכר לשער מהרגש המר שתפסה את אמה, וישבה ובכתה בכל הי"ט מאין הפוגות וממש העולם חושך בעדה, כי יודעת מה ממתנת עליהם.."

בחסדי ה', הגה"צ רבי שמואל דוד הלוי אונגר הי"ד זצ"ל - שמסר נפשו להצלת ישראל בתקופת הזעם - הצליח לפדות אותם תמורת סכום עתק.

לאחר שהוא מתאר שם את הרגעים הארוכים של הציפייה לשובן של הבנות, הוא מספר על הזמן ששבו הבנות ונפגשו עם אמה - **"פרצה קול בכייתה בשפיכת כל הרגש לבבה עד להפליא, ולא יכלה להוציא איזה מילין מרוב השתפכות רגשות לבבה, ומי שלא ראה את רגע הפגישה שפגשו וראו שנית, אם עם הבנות אחר שובם משבי נורא כזה, ואת הבכיות של האם בשעה שראתה שהבנות שבו לגבולם, ואת השמחה של אִם הבנים שמחה בשעה הזאת - לא ראה מימיו רגש של שמחה!"**

"עד כאן מה שידעתי מהמאורע" מסיים הגר"ש טייכטל, ומפיק מסר נפלא:

מצינו בירושלמי ברכות, שארץ ישראל היא בבחינת 'אם', וידוע מחז"ל **"איאמנו ציון בוכה ומיילת על בניה בהיותם בגולה, וממתנת עלינו שנשוב אליה מהגלות."**

כעת ניזכר בשמחתה של האם שבנותיה חזרו מן השבי, ונתאר לעצמינו שזה משל קטן לגודל שמחתה של אמנו ארץ ישראל - כאשר בניה שבים אליה מהגלות.

איזו שמחה פורצת, איך היא שמחה עמו, ואיך אנו שמחים עמה. וכמש"א ב'שבע ברכות': **"שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה. ברוך אתה ה' משמח ציון בבניה."**

*

וכפי שראינו במדורי הגליון הנוכחי, שכאשר רואים כמה צער יש לשכינה כאשר בניה אינם בארצה - ארץ ישראל, אזי בכדי לזכות לגאולה - צריך להעדיף את תיקון השכינה, על פני מה שנראה כרווחים אישיים, גם אם רוחניים.

וכפי שמסיים ב"קב הישר", את המעשה הנ"ל בר' אברהם הלוי ברוכים, שלאחר שנתעלף ונרדם: **"באה אליו השכינה בחלום בבגדים נאים ואמרה: התנחם בני אברהם, כי יש תקוה לאחריתך, וישונו הבנים לגבולם, כי אשיב את שבותם ורחמתי אותם" - "נחמת השכינה" היא בשיבת בניה לארץ ישראל.**

בברכת התורה, העורך

להם רשות להמציא חומרות - כדי לבטל את עיקר המצוה וההלכה. ו"בהדי כבשי דרחמנא למה לך". (נכטות י, א; וראה גליון 12 ז"דנר העורך).

דודי שלח ידו מן החור - קעני שמבקש צדקה

ממשיך המדרש ואומר:

"אף על פי כן דודי שלח ידו מן החור. אמר רבי אמי קעני שמבקש צדקה" -

"חז"ל מדגישים 'אף על פי כן', כלומר שמצד הדין הקב"ה היה יכול לבא אליהם כבעל חוב שתובע את ממונו, שהרי הם משתמטים מחיוב המצוה המוטלת עליהם. אך אעפ"כ הוא התנהג קעני שמבקש צדקה - שירחמו על השכינה ויתקנוה, וישביעו את געגועיה לבניה, וישונו אליה לא"י."

ועל דרך מה שכתב הגר"מ ממשקלוב באיגרתו משנת תק"ע (י"אנכות לזך יסאל", נ"א. - כולל גליון 38). בדברי התעוררות לטרוח עבור ארץ ישראל:

"..ותחזינה עיניכם כאילו הארץ העירה מכבודה, מתעוררת ומדברת, ודמעתה על לחיה נגדרת - כאימא עניא דקאי אפתחא דברא.. [= כאם עניה העומדת על הפתח של בנה]... הלא היא אמכם שורש נשמתכם!.. קרעו לבבכם ואל בגדיכם, על צער אמכם שרש השרשים."

ועכשיו שהקב"ה פעל בדרך הזו - הוא לימד אותם "סוגיא חדשה", שהרי כפי שנתבאר, הקב"ה דיבר אליהם "לשיטתם", כלומר גם לשיטתכם שהרשות בידכם לכאן ולכאן, ואתם מבינים שמצד "הריוח הרוחני הפרטי שלכם" - עדיף לכם להישאר בבבל, בכל זאת, מן הראוי שתעדיפו את הרחמנות על "השכינה בגעגועיה לדביקות עם בניה" - עד שזה יגבר על כל שיקול רוחני אחר. כלומר, לא שזה יגבר נגד עיקר ההלכה, בדברים שהם בבחינת "עולות חובה" [וכפי שכבר הבאנו (דנר העורך) גליון 28]: שהגר"א חזר מנסיעתו לא"י בגלל שהיו נמלים במזונן], אלא שזה יגבר נגד ענינים שהם בבחינת "עולות נדבה", שלפי דעתכם יהיו לכם יותר רווחים רוחניים של תורה וקדושה וכו' - במקום אחר.

אהבת התנאים לשכינה וא"י - גברה על שאיפתם להרויח רוחניות

ומעתה נשוב למה שהקשינו בתחילה: איזו ידיעה התחדשה לתנאים שיצאו לחו"ל ללמוד תורה - שמחמתה הם חזרו לארץ ישראל?

ולפי הדברים האמורים, אפשר לבאר שמה שהתחדש להם עכשיו - לא היתה ידיעה חדשה, אלא "מעלה בנפש" חדשה - מעלת העינים - "זכרו את ארץ ישראל וזקפו עיניהם", הם זקפו ופתחו את העינים שלהם - שכל מבטם ומגמתם תהיה מכוונת לכיוון תיקון ארץ ישראל ונשמתה השכינה. [וכפי שנתבאר בארוכה בגליון 40, מדברי התיקון (תיקון ל, דף עג, ב) שאלו שאין מגמתם לתיקון השכינה - נקראים "סתימין עינין", דוד המלך שכל מגמתו היתה לתיקון השכינה - נקרא "יפה עינים" (שמו"ט טז, יב) עיי"ש בארוכה], עד ש"זלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהן" - נקרע להם הלב מצער השכינה בגעגועיה העצומים להתחבר עם בניה, וזה גבר אצלם על שיקולי ריוח אישיים, גם אם הם רוחניים.

ומה שאמרו אח"כ **"ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה"** - הרי זה כמילה נרדפת ל"הארץ הנבחרת אינה גופא דשכינתא ממש" (רמ"ד וואלף זלשטן ח"ב, עמ' תכא). כי הטעם שארץ ישראל שקולה ככל המצוות - הוא משום שהיא גוף השכינה (יתבאר בהמשך).

ומכיון שארץ ישראל היא גוף השכינה, ממילא "ההכניסו לארץ ישראל - הוא הדיבוק יותר בהשי"ת" (מכר"ל 'צמות ה' פ"ט. - ונכלוטות 36; 37 "מעניני הפסקה").

וממילא הטעם שהתנאים חזרו לארץ ישראל - הוא רק מחמת ה"דודי שלח ידו מן החור - קעני שמבקש צדקה" - הרגשת צער השכינה - שגבר אצלם על כל "השבונות ריוח אישי רוחני".

[וע"כ ב'נבואות ה'" בדברי הרמב"ם שזה נקרא "מידת חסידות". - וראה שם עוד מה שהארכנו בענין זה].

תמצית המאמר

עם ישראל טענו ב"פקידת כורשי": "אִכְךָ שֶׁל אוֹתוֹ הַמְקוֹם מְשִׁיאֵנִי לַעֲבֹדֶת פִּזְכִּים" * ואעפ"כ זה לא פטר אותם מלעלות לא"י שהרי "לעולם ידור אדם בא"י - אפ"ל בעיר שרובה עובדי כוכבים" * ורק שצריך לזהר יפה שלא להיכשל. וממילא הם עברו איסור במה שמיאנו לעלות לא"י * והקב"ה היה אמור לכעוס עליהם * ואעפ"כ הוא התייחס אליהם כאילו הם עומדים במצב "רשות" * וכאילו מצד הריוח שלהם - עדיף שישארו בבבל ויִצְלָחוּ מנסיון עכו"ם * ואעפ"כ הוא התחנן "קעני שמבקש צדקה" - שיעדיפו את טובת השכינה על טובתם הפרטית. כיו"ב היו תנאים שרצו לצאת לחו"ל ללמוד תורה * ואעפ"י שהם עמדו במצב "רשות" * וגם שמבחינה מסוימת הם יותר וריוחו "גדלות האדם" אם יצאו ללמוד * אעפ"כ הם "זכרו את א"י וקפרו עיניהם" * כלומר, שמבטם ומגמתם היה לתיקון השכינה וגופה א"י * והעדיפו את טובת השכינה על טובתם הפרטית.

¹ ביאור הדבר: הנה הטעם לכל "המצוות השקולות ככל התורה" - הוא שבעשייתם מתעורר יחד קוב"ה ושכינתה, וכמש"כ החיד"א ("פני דוד" תזכיר, סימן ז, ד"ה והתגלות): בביאור מה שאמרו (נצח נחמל ט, א): "ואמר רב אסי: שקולה צדקה כנגד כל המצות" - "והטעם, שע"י הצדקה מיוחד קב"ה ושכינתה...".

ביאור הדברים: מה שכל המצוות מעוררות יחד קוב"ה ושכינתה - הוא משום שהמצוה מייצגת את השכינה, וכאשר יהודי שומע לתורה ומקיים את המצוה - המצוה מתחברת לקוב"ה [וי"ל, הן מצד שהמצוה מתחברת ליהודי, ועם ישראל מייצגים את קוב"ה. והן מצד שהמצוה מתחברת לתורה, שהרי הוא קיים המצוה מכל התורה, והתורה מייצגת את קוב"ה. - ועיי' להלן בדברי התיקון וביהגר"א].

ואמנם כל מצוה בפני עצמה מייצגת רק אחד מאבריה של השכינה, וממילא צריך את צירוף כל התרי"ג מצוות ביחד - כדי שיהיו דוגמא של השכינה בכל אבריה. [עיי' בתיקון (הקדמה, דף ב, א) וביאור הגר"א שם (דף ב, ז ד"ה נכלל) ובדברי רמ"ד וואלי (דרכים, משנה למלך, עמוד קס"ט) ובתיקוני זוהר (תיקון ל, דף עה, ב) ובתיקון ע', דף קנב, ב מדפי הגר"א. וביהגר"א שם ד"ה כענין באכתלא].

משא"כ בכל מצוה מה"מצוות השקולות", אזי במצוה הפרטית הזו בלבד - יש ציג מושלם של יחד קוב"ה ושכינתה, וכגון במצוות צדקה, הנותן דוגמת קוב"ה, והמקבל דוגמת השכינה בכל אבריה, וכשהנותן מתחבר למקבל להשפיע לו - הוא דוגמא לכך שהקב"ה מתחבר עם השכינה להשפיע לה חסדו. (תיקוני זוהר, הקדמה, יג, ב). וממילא בצדקה לבד - פועלים את הפעולה שנפעלת מכל התרי"ג מצוות יחדיו.

*

ועפ"י מ' שנתבאר, הטעם לכך שארץ ישראל שקולה ככל המצוות - הוא משום שא"י גוף השכינה. וכשעם ישראל המייצגים את קוב"ה, וישיבים בארץ ישראל גוף השכינה - מתעורר יחד קוב"ה ושכינתה (עיי' יסעיה סב, ה; זוש"ק למור כג, ב).

וממילא, בכיבוש ארץ ישראל לבד - פועלים את הפעולה שנפעלת מכל התרי"ג מצוות יחדיו. ובבחינה זו ארץ ישראל עולה על כל המצוות השקולות - שבהם המצוה רק מייצגת את השכינה, אמנם ארץ ישראל היא גוף השכינה, ולא רק מייצגת את השכינה.

וממילא: "שקולה ארץ ישראל ככל המצוות" - הוא כמו מילה נרדפת ל"ארץ ישראל גוף השכינה".

"וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר ה' תִּקְרָא אִישׁ וְלֹא תִקְרָא לִי עוֹד בְּעָלִי". (וַאֲשֶׁר ב' יח).

ופירש"י: "תקראי איש וגו' - תעבדוני מאהבה ולא מיראה. איש לשון אישות וחיות נעורים. בעלי - לשון אדנות ומורא".

והרחיב הגר"א בביאור החילוק בין "איש" ל"בעלי" ("אלהות אליו" דכ"ס כ"א, יג - דף קט, ב מדפי הגר"א).

"כי עבודה ה' יתעלה הוא בעבור שני דברים: האחת בעבור טובו וחסדו שנותן לחם לכל בשר, השני בעבור אהבתו ואהבת איש ואשה וכממשותף חתן על כלה. לכן אמר 'תקראי איש' - בעבור אהבתו תעבוד אותו, 'ולא תקראי לי עוד בעלי' - בעבור השפעתו...". (ויע"ע "אלהות אליו" דכ"ס כ"א, כג - דף קט, ט"א מדפי הגר"א; ביאור הגר"א ש"י ה"ק, א, יח).

[וע"ע מהר"ם אלשיך (וַאֲשֶׁר ב' יח) "תקראי איש" - שהוא לרמז בחינת אישות ודבקות נפשית, ולא "בעלי" - שהוא בחינת קבלת הנאה וטובה"].

וכן ביאר הגר"א על הפסוק עצמו (וַאֲשֶׁר ב' ס):

"כי ענין בעל ואיש, 'בעלי' - על שם הנאת הבעילה כמו שנאמר 'כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך', והוא דרגא דיסוד שכנגדו היכלא אשת זנונים, ושם הבעלים מלשון בעל כנ"ל.

אבל 'איש' - מצד האישות והוא דרגא דתפארת, שם לא מחמת הנאה, רק מצד שנתארוס ונתקדשו לקב"ה במתן תורה, ושם אין שליטה לסטרא אחרא כידוע".

כלומר: "בעלי" - הוא עבודה כדי לקבל הנאה ושכר, "איש" - הוא עבודה מחמת אהבתו, ולא כדי לקבל הנאה.

"איש" - ענין החיים "בעלי" - ענין הדעת

כפי שראינו - הגר"א (וַאֲשֶׁר ב' סוף) כאן עוד נקודה: "בעל - דרגא דיסוד, איש - דרגא דתפארת".

הקשר בין "איש" לתפארת, ובין "בעלי" ליסוד - יתבאר ע"פ דברי השל"ה (ותולדות אלס סימן כ"ט):

"ענין החיים הוא תפארת. וענין הדעת הוא יסוד, מלשון (דכ"ס כ"א, כה) "וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ".

העולה מן הדברים: "בעלי" [יסוד] - הוא מצד "ענין הדעת טוב ורע", וענינו הוא, עבודה כדי לקבל הנאה ושכר.

"איש" [תפארת] - הוא מצד "ענין החיים", וענינו הוא עבודה מאהבת השכינה.

וכן מבואר בזוה"ק פרשת צו (כ"ט, א), שישנם שני סוגי קשרים עם הקב"ה:

"...אִם כְּבָנִים אִם כְּעֲבָדִים. אִם כְּבָנִים - דְּאִתְּמַר בְּהוֹן (דכ"ס יח) בָּנִים אֲתָם לֵה' אֱ-לֹהֵיכֶם. אִם כְּעֲבָדִים - כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים..." (ויקרא כ"ט).

וההבדל בין בנים לעבדים, הוא ש"בנים" שייכים ל"ענין החיים" - שהם עובדים מאהבה, ו"עבדים" שייכים ל"ענין הדעת" - שהם עובדים כדי לקבל שכר. וז"ל הזהו"ק (ותקוני ז"ח כד-כה מדפי הגר"א):

"ענין הדעת טוב ורע... דְּאִתְּמַר עֲבָדִים... [אנא] אֵילָנָא דְחַיִּים... אֶקְרִי בְּרָא קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְיָתָהּ... בָּנִים אֲתָם לֵה' אֱ-לֹהֵיכֶם. וּבְגִין דָּא אֲמַר (אבות פ"א) אֵל תִּהְיוּ כְּעֲבָדִים הַמְשִׁמְשִׁים אֶת הָרֶבֶעַל עַל מִנְתָּ לְקַבֵּל פָּרָס..." (ועיי' זו"ק פ'שט טו כ"ט, א).

וזהו שאומר הכתוב: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר ה' - בימות המשיח שיתוקן חטא אדם הראשון, ותעלו לבחינת "ענין החיים" - "תקראי איש" - שהעבודה תהיה מאהבה, "ולא תקראי לי עוד בעלי" - שהעבודה כדי לקבל שכר.

נבואות ה' לאחרית הימים

ביום ההוא תקראי איש

ההכנה לגאולה שהיא "ענין החיים" -

להעדיף את אהבת השכינה

אחד המקומות בהם מתבטא ההבדל בין מי שעובד בשביל שכר, לבין מי שעובד מאהבת השכינה, הוא כאשר האדם עומד בפני נסיון, אם להעדיף את טובתו ועלייתו האישית, או את טובת השכינה. שאם הוא שקוע עמוק ב"ענין הדעת", וכל מחשבתו לשם שכר - הוא יעדיף את האפשרות שבה הוא ירויח יותר, ואילו מי שמתקדם לכיוון "ענין החיים", ומחשבתו נתונה לאהבת השכינה - יעדיף את האפשרות שהיא תיקון השכינה.

זה היה הנסיון שעמד בפני עם ישראל - כאשר הקב"ה שלח להם בפקידת כורש שייעלו לא"י, שהם אמרו "וידעת הייתי שאֶבְקָךְ שֶׁל אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מִשְׁאֲנִי לַעֲבֹדָת כּוֹכָבִים" (ספ"ר ה' ג), וכפי שנתבאר ב"מעניני הפרשה", שזו לא היתה טענה מעיקר מצוות ה', אלא רק מה שהם החליטו שהוא עדיפות רוחנית שלהם.

ותשובת הקב"ה היתה: "וְדוּדִי שְׁלַח דָּוִד מִן הַחֹר - כְּעֵנִי שְׁמִבְכֻשׁ צִדְקָה". - שהוא עורר בלבם שירחמו ויאהבו את השכינה, ויעדיפו את טובתה.

והדברים מאירים לפי הדברים שנתבארו, שאכן בזמן שהקב"ה רצה לגאול אותם, והרי ענין הגאולה הוא שהם יתקדמו לכיוון "ענין החיים", ממילא ההכנה לגאולה היא - שהם יעמדו בנסיון "ענין החיים", שענינו להעדיף את אהבת השכינה על פני מה שנראה

תמצית המאמר

"וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נֶאֱמָר ה' תִּקְרָא אִישׁ * בימות המשיח שיתוקן חטא אדה"ר ותעלו ל"ענין החיים" - תעבדוני מאהבה * והיינו "המתחסד עם קונו - מידת חסידות" * "ולא תקראי לי עוד בעלי" * שעובד בשביל השכר * והוא בחינת "ענין הדעת".

ר"א בן שמוע ור"י הסנדלר נמנעו מלצאת לחו"ל - הגם שזה על חשבון עלייתם הפרטית * משום שהיו "המתחסד עם קונו" והעדיפו לתקן השכינה * ומכאן המקור להרמב"ם שהיוצא לחו"ל ללמוד תורה - אינו מידת חסידות.

"אֲתָה תִּקְוֶה תִּרְחֹם צִיּוֹן" - במתנת חינוך מאהבה * שהיא הנחת "ענין החיים" * "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבֹנֵיךָ" - באהבה בלי חשבונות * שהיא בחינת "ענין החיים".

להם כתועלת האישית שלהם.

[וגם בגאולת פורים מצאנו, שמרדכי ניסה שוב ושוב לחזור לארץ ישראל - על חשבון עלייתו הפרטית בחברת החרש והמסגר שבגלות, שזה היה מעצמת התורה בזמנו (עיי' דברי יצחק כ"א, ג, ו "דבר העורך" גליון 24).

ואכן מרדכי זכה לדבקות הגדולה ביותר ב"ענין החיים", שהרי הוא ה"זה לעומת זה" של המן, שהוא "ענין הדעת" (תולין קלט, ט).

ואף על פי שמותר לצאת - אינה מדת חסידות

ונראה שזהו דברי הרמב"ם (פ"ה הלכות מלכים ה"ט):

"אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה, או לישא אשה, או להציל מן העכו"ם, ויהזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחוצה לארץ אסור - אלא אם כן חזק שם הרעב, עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין... ואף על פי שמותר לצאת - אינה מדת חסידות...".

והנה פשטות הלשון משמע, שמש"כ הרמב"ם "אינה מדת חסידות" - הולך על כל סוגי ההיתרים שכתב בתחילת דבריו. וגם לצאת לחו"ל ללמוד תורה אינו מידת חסידות.

[ומש"כ בהמשך ראה ממחלון - אינו ראה פרטית דווקא על "היוצא מפני הרעב". עיי"ש ב"לחם משנה". ואכמ"ל].

וזהו משום שענין ה"חסידות" הוא "אהבת השכינה", והרצון והתשוקה לפדות את השכינה, ולהחזירה לאיחודה עם בעלה ובניה. וכמו שאמרנו בזוה"ק כי

תצא (כ"פ, ט).

"אין חסיד אלא המתחסד עם קונו, דְּכָל פְּקוּדֵי דְּעֵבְרִי - לְמַפְרֵק בְּהוּ שְׁכִינָתָהּ".

וכמו שהרמח"ל (מסילת ישרים פ"ח) מגדיר שכלל ענין החסידות הוא ש"יקרה לו כמו שיקרה... בין כל אוהב וריע, בין איש לאשתו, בין אב ובנו... בין כל מי שהאהבה ביניהם עזה באמת".

ולכן "מידת חסידות" מחייבת להישאר בארץ ישראל, ולשמח ולבנות את השכינה, אע"פ שזה מגרע מהריוח הרוחני האיש של.

ומקורו של הרמב"ם הוא מהמדרש הנ"ל: "דוּדִי שְׁלַח דָּוִד מִן הַחֹר - כְּעֵנִי שְׁמִבְכֻשׁ צִדְקָה", וכן מהספרי (ל"ה פסוק ט): שהבאנו ב"מעניני הפרשה", שרבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר "זכרו את ארץ ישראל, וזקפו עיניהם, וזלגו דמעותיהן וקראו בגדיהן", ונשארו בא"י למרות שיקוליהם הרוחניים, שזהו מעלת "המתחסד עם קונו - מידת חסידות".

בזכות "ומעי המו עלי" - זכו ל"המו מעי לו רחם ארמנו"

וזה מה שאמרנו חז"ל (ספ"ר ה' ג - דכ"ס כ"א, כה) כהגסס לרופא - ב"מעניני הפרשה": "דוּדִי שְׁלַח דָּוִד מִן הַחֹר - כְּעֵנִי שְׁמִבְכֻשׁ צִדְקָה".

ואכן בסוף עם ישראל נענו לקריאתו, וכמו שממשיך המדרש: "אֶף עַל פִּי כֵן [אע"פ שהיה נראה להם מצד השיקולים של הרויח הרוחני האיש - שעדיף להם להישאר בבבל] - ומעי המו עלי [גברו השיקולים של "אהבת השכינה"].

וממשיך המדרש:

"והוא אָמַר לִי (וימיה לא, יט): "הָמוּ מְעִי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נָאם ה'".

ביאור הדבר: ב"ענין החיים" שהוא "קשר של בנים", יש שני צדדים: א. מצד עם ישראל שעובדים מאהבה. ב. מצד הש"ת שנותן באהבה, במתנת חינוך ללא גבול, ולא בתור שכר קצוב על העבודה. וכמו שאמרנו בזוה"ק (תקומים פ"א, א): "אורייתא דָּא אֵילָנָא דְחַיִּים... וְלֹא אֲתִקְרִי בִּיה שְׁכָר. בְּגִין דְּאִתְּהוּ בְּ...".

וכמש"כ ב"דרכי מוסר" להג"ר יעקב ניימן זצ"ל (עמ' ס"א): "אמרתי לבאר הטעות לחשוב כי חיי עוה"ב הינם תשלום שכר לצדיקים, לא ולא... וענין חיי עוה"ב הם שעל ידי שהאדם עובד את בוראו כאן בעוה"ז, זוכה בכך להיות בן להקב"ה, בנים אתם לה' אלקיכם, הוא כבן אצל אביו, וממילא הוא יורש את כל אשר לאביו". (וכ"כ ב"תפארת שמשון" להגסס ד' פיקוקים שמת עמ' רמ).

וזהו שאומר המדרש, שמכיון שעולי בבל התקדמו לכיוון "ענין החיים" - "ומעי המו עלי" - ממילא זה היה גם לכיוון השני, גם מצידו של הקב"ה, שגם הוא הנהיגם בהנהגת "ענין החיים", וקיים בהם "המו מעי לו רחם ארמנו" - מאהבה במתנת חינוך, הגם שאינם ראויים מצד הדין.

"תרחם" ציון - פי "רצו" עבדיך

וזהו ג"כ ביאור הכתוב (תהלים ק"ה, יח) "אֲתָה תִּקְוֶה תִּרְחֹם צִיּוֹן כִּי עַתָּה לְחַנְּנָה כִּי בָא מוֹעֵד: כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבֹנֵיךָ וְאֶת עֲבָרֶיךָ יִחַנְּנוּ".

"אֲתָה תִּקְוֶה תִּרְחֹם צִיּוֹן" - ברחמים הגם שאין זכויות, וזהו הנהגת "ענין החיים".

והטעם: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבֹנֵיךָ" - "ואין טעם ברצון - אלא הוא משיכה טבעית, אהבת נפש - מבלי כל הערכה שכלית" (הגסס"פ מנלונין ז"ל הו"א גליון 42 "מדלני נותנינו") - אהבה פשוטה לא"י גוף השכינה, בלי חשבונות של ריוח והפסד.

כלומר, שגם עם ישראל התקדמו לכיוון "ענין החיים", שאינם באים לארץ ישראל רק כאשר זה "משתלם" להם מבחינה אישית, אלא הכל מחמת שהם אוהבים ורוצים את ארץ ישראל גוף השכינה.

מדברי רבותינו

הגאון רבי שמואל דוד וולאקין גאב"ד לוקאטש – תלמידו ומקורבו של החפץ חיים זיע"א¹

ניסי מלחמות ארץ ישראל – לא היו מהסס"א

גמ' (ברכות נ:).

"אמר ר' יוחנן בן ברוך שאכלנו משלו – הרי הוא ת"ח, למי שאכלנו משלו הרי זה בור. אמר לי רב אחא בר' דרבה לרב אשי, והא אמרין למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלה, אמר לי התם מוכחא מילתא מאן עביד ניסי קודשא בריך הוא".

הרי שלא קיימים כלל בעולם נסים מצד הסיטרא אחרא, כי רק הקב"ה עושה נסים ומראה נפלאותיו בכל דור ודור, ואין תלות כלל ח"ו נסים במקור אחר". ("כתבי אבא מרי" עמוד כה).

הקב"ה נלחם במלחמות ארץ ישראל

"פרשת הקרבנות [א.ה. שעם ישראל מוסרים נפשם] ח"י וקיימה, אשר קמה וגם התייצבה לפנינו במלא זיוה, וגאון עוזה והדרה, שקידשה שם שמים ברבים במלא, ושם ישראל בעולם כולו, להרים קרנן וכבודן והודן – נגדה נא כל יושבי תבל ומלכי ארץ.

וכמו בימים ההם, בשעה שבא משה לפנות דרך הבשן, ויצא עוג מלכם לקראתם להלחם בו – אמר לו הקב"ה "אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו" (במדבר כ"א, ז' – כן גם בזמן הזה – בודאי נפלה עליהם [על האומות] אימתה ופחד, רק משמים ממעל השמיים להם אותו העידוד – "אל תראו ואל תערצו מפניהם". ("כתבי אבא מרי" עמוד ע"ו. ועי"ש עוד שהרחיב על הניסים בל"י).

התורה הקפידה – שגם יהודים רשעים ידורו בא"י

את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ

כנען (במדבר לה, יד).

וברש"י במקום מביא גמ' (מסכת טו) מגיד שאעפ"י שהבדיל משה בחייו ג' ערים בעבר הירדן – לא היו קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען.

ובטעם הדבר ראיתי לרבנו הגרמ"ש ("משך חכמה" במדבר לה, כח) שכתב: "שלא יכרחו הרוצחים מא"י לחו"ל".

וראיתי בזה הערה נפלאה, עד כמה חסה תורה על ישוב א"י, שאפ"י שלא יכרחו ממנו אלמנט כזה הגדיה⁵. ("כתבי אבא מרי" עמוד קלו).

הקב"ה נטע ביעקב ובניו אהבה עזה לא"י – שלא ירגישו קושי בכיבושה,

מרב אהבתה

הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולדורעך. (בראשית כה, יג).

ובגמ' (חולין לא): א"ר יצחק מלמד שקפלה הקב"ה לכל ארץ ישראל והניחה תחת יעקב אבינו – כדי שתהא נוחה לכבש.

הנה כשם שאין מקרא יוצא מדי פשוטו – כן גם דברי רז"ל אינם יוצאים מדי פשוטם. אך הלא במקרא עצמו עלינו להבין ולהשכיל ולדרוש טעמא דקרא. וכן בדברי רז"ל יש לנו להטעמים.

ונ"ל, שאם אדם רוצה בדבר – גם דבר רחוק נראה לו כקרוב, כי אין דבר העומד בפני הרצון, וכמ"ש האלשיך בפי' הכתוב (דברים יז, כז) "וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום", אם ירבה ממך הדרך – סימן כי ירחק ממך המקום, כי הש"ת רחוק ממך, שאילו היית קרוב לה – לא היית מרגיש ואומר כי רבה הדרך.

וזה מה שאמרנו, כי הקב"ה שם בלבו של יעקב אהבה רבה ועזה כזו

לארץ ישראל – עד שכל הארץ לא רחוקה ממנו, ונדמה בעיניו כאילו קרובה עליו כ"כ – עד שהוא שוכב עליה. ואותה אהבה נטע בלב בניו כדי שתהא נוחה לכבש לפנייהם². ("כתבי אבא מרי" עמוד רל"א).

בא"י האדם יותר בטוח בעוה"ב

בא"י ביותר האדם בטוח בעוה"ב – מצד קדושת המקום, ומצד מנוחת הנפש, לא כן בארץ העמים³. ("כתבי אבא מרי" עמ' ע"ח).

אסור להוציא דיבת יושבי א"י לעיני האומות – באופן שמחזקם

להחריב א"י

יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וגו' (דברים יג, יד)

ובגמ' (פסחים טז: ק"א): מקרבך ולא מן הספר, וטעם הדבר שמא ישמעו העכו"ם ויבאו ויחריבו את א"י.

ומזה תוכחה מגולה לאלה המרבים להגדיל עון יהודא לעיני הגוים, ולא ימנעו אפ"י לצאת בעתונות הלועזות, והנה גם עיר הנדחת נמנעה תורה להדיחה ולהניחה תל עולם – שלא ישמעו העכו"ם ולא יחלש כח ישראל בעיניהם, מכ"ש כהיום שצוה ה' ליעקב סביב צרי המחזירים אחרי הזמנות לבלענו חנם – בודאי למנוע לצאת בפומבי נגד ישראל מחשש למה יאמרו הגוים⁴. ("כתבי אבא מרי" עמוד קלו).

¹ "נולד בשנת תר"ס לאביו הגאון האדיר רבי אהרן וולאקין זצוק"ל אב"ד פינסק קארלין, מעמודי ההוראה, בעל "בית אהרן" על הש"ס, ושו"ת "זקן אהרן" ועוד, שהתקבלו בכל תפוצות ישראל.

בבחינתו למד בישיבת סלבודקא ובישיבת מיר, אולם את עיקר תורתו קנה בישיבת ראדין, והיה תלמידו ואיש סודו של החפץ חיים זיע"א במשך י"ג שנה.

לסוף תקופת לימודיו בישיבה בחר בו הגר"ר משה לנדינסקי זצוק"ל לחתן לנכדתו. מסופר כי כשהגיע מרן הגר"א ווסרמן זצ"ל לראדין, נכנס קמיה ראש הישיבה הגר"מ לאנדינסקי בכדי להציע שידוך לנכדתו, ועוד בטרם סיים את דבריו קטע אותו רבי משה באומרו: כי אין טעם להיזכר באיזה בחור, כיון שכבר שם עיניו על חתן עבודה, וכששאל הגר"א ווסרמן במי מדובר, ענה לו רבי משה שהמדובר הוא בנו של הגאב"ד דפינסק, והוסיף רבי משה ואמר, כי מלבד כל מעלותיו של הבחור שמואל – מה שצד את עיניו היה החביבות וההערכה שזכה לקבל ממה הח"ח ודבר זה היה מפורסם בכל הישיבה.

היה איש אמונם של מרן הגר"א ווסרמן, מדווינסק, ורבי מאיר שפירא מלובלין זצוק"ל. כאשר הגיע בנו הגר"ר חיים וולאקין שליט"א (משגיח "עטרת ישראל") לישיבת מיר בירושלים, התבטא מרן הגר"א שמואלביץ, כי הרב וולאקין היה "ירש גלותא" בשנאיו.

בתקופת רבנותו פעל רבות ונצורות לביצור חומת היהדות, והעמיד בתים רבים על אדני התורה, הוא והרבנית ע"ה שימשו כאב ואם לניצולי שואה ופליטי שנחא, ודאג לכל מחסורם עד יומו האחרון.

נלב"ע ב' אלול תשל"ט.

(מתוך הקדמת הספר "שביבי אור" – רשימותיו של הגרש"ד וולאקין מדברי רבותינו: החפץ חיים, הגר"א אלחנן ווסרמן, הגר"ר משה לאנדינסקי, הגר"ר נפתלי טראפ, הגר"ר צבי הירש לוינסון זצוק"ל).

² עיין "ספרי זוטא" (המיוחס להתא רבי ישמעאל, בהעלותך סימן לג).

"היה ר' שמעון אומר בוא וראה חיבתה של א"י כמה היא חביבה, שכל מי שהוא הולך למלחמה הרי הוא רץ והולך, כשהוא מגיע למלחמה הרי רגליו משתברות, אבל ישראל אינו כן, אלא כשהיו קרובים לא"י הרי גוליהם נושאות אותן, ואומרין אלו לאלו – אילו אנו נכנסין לא"י ומתים מיד אין אנו כדאי [כלומר, שזו זכות כ"כ גדולה שאין בן אנוש ראוי לה] שאנו נכנסין אל המקום אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו".

³ עיין פסחים (ק"א): "אמר רבי יוחנן: שלשה מנוחלי העוה"ב, אלו הן: הדר בארץ ישראל .. (ובכתובות ק"א): "אמר ר' אבהו: אפילו שפחה כנענית שבארץ ישראל מובטח לה שהיא בת העוה"ב". ובזוה"ק וישלח (קע"ג, ב): "דכל מאן דזכי בהאי ארעא קדישא – אית ליה חולקא לעלמא דאתי".

ועיין גליון 31, "מדברי רבותינו – הגר"ר יעקב ניימן זצוק"ל, הערה 2.

⁴ בספר "מריצי תורה ומוסר" (ח"א עמוד מ') בשם מרן הגאון הנצי"ב מוולאדין זיע"א: "כל המספר רעה על ארץ ישראל והיושבים בה, לא לשם תיקון ובנין, כי אם לשם דיבה ועיכוב בנינה – מרגל הוא ואשמו בראשו".

וע"ע גליון 42 "מדברי רבותינו – הגאון הנצי"ב". ובגליון 32 "דבר העורך".

⁵ א.ה. שלשת המילים האחרונות אינם מובנות כ"כ, ובכל מקרה כוונתו ברורה, שמה שהתורה לא רוצה שיהיו ערי מקלט בחו"ל – כאשר אין ערי מקלט בארץ ישראל, כדי שלא תהיה סיבה לרוצחים לברוח מא"י לחו"ל, רואים כמה התורה מקפידה על כך שכל יהודי יגור בא"י. [עיין להלן בדברי רמד"ן].

ב"דבר העורך" גליון זה (43), הרחבנו שבהפניות "שבעה דנחמא" אנו רואים, שהנחמה של השכינה, היא – "כלם נקבצו באו לך" – שבניה חוזרים אליה לארץ ישראל, השכינה מתגעגעת לכל בן, כי סוג הגעגועים של השכינה לישראל – הוא לא רק ענין של צדקות וכיוב', אלא זה סוג הגעגועים שאנו רואים בין הורים לילדיהם, וגם אם הילדים לא הוונים.

וע"י איכה רבה (ג), וזינלוקט שמשני איכה רמז תתלכ"ה.

"כתיב (יחזקאל לו, יז) בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה" – אמר הקב"ה הלואי יִהְיוּ בְנֵי עַמִּי בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲעַפְּ שִׁמְטָמִין אוֹתָהּ.

...תני רבי חייא משל למלך שיצא למלחמה והיו בניו עמו והיו מקניטים אותו. למחר יצא המלך לבדו ולא היו בניו עמו, אמר המלך הלואי היו בני עמי ואפילו מקניטים אותי".

ואמנם מתי שמידת הדין קיטרגה – כביכול הקב"ה נאלץ להגלותם נגד רצונם, ובעומק לבו "ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם, ואלו הן: גלות.. (סוכה נב, ב) ועיין רמ"ד וחללי דברים, משנה למלך, עמ' תמה: תהלים קו, לז–לח).

אמנם מתי שהקב"ה מאפשר לעם ישראל לעלות ולבנות את ארץ ישראל – לא מפני שאנו ראויים, "אלא מפני השבועה שנשבע לאבותינו והבטית אשר כרת". כי אדון כל הוא, ויכול לעשות כן כשהוא רוצה. ("לעת תבונת" סימן לו) – ממילא חוזרת באופן מעשי הסוגיא – "שהשכינה מתגעגעת ומצפה בעומק לב – לקיבוץ כל בניה לתוכה". וממילא, עכשיו זה לא הזמן לעשות חשבונות פרטיים, [ובפרט כאשר "ההלכה" היא זו שמחייבת שלא לעשות את החשבונות הללו], אלא ההכנה הנצרכת לגאולה – היא לסייע לשכינה ולנחמה מאבילותה ע"י שיבת כל בניה לתוכה.

וכמש"כ מרן הנצי"ב מוולאדין זיע"א (הוצא בגליון 12 אייר תשע"ז).

"וכמו שהיה בימי עזרא הסופר, שקבץ איזה אלפים בבבל מכל סוגי בני אדם היינו גדולי תורה ויראי ה', וגם מאותם האנשים נושאי נשים נכריות אשר היו מורגלים בחלול שבת ולא ידעו את התורה כלל, כל אלה נתקבצו ובאו, והכינו ישוב הארץ בערים, עד שאח"כ נתמלאה הארץ מבניה.

כן עלינו להקפיד לקול רצון ה' הנשמע מקצה העולם ועד קצהו בכל מקום אשר אחינו מפוזרים נדחים ונענים, לעשות מה שבידינו הן מעט או הרבה, ובכל סוגי בני ישראל".

וראה עוד בגליון 20 "מדברי רבותינו – השפע חיים מצאנז-קלויזנבורג, בד"ה "והמקטרג משתיקן אותו".

ובגליון 31 "מדברי רבותינו – הגר"ר יעקב ניימן", בהערה 5 בשם מרן הגר"ח זוננפלד, הסבא מסלבודקא. והגר"א מלצר זצוק"ל, ולהבדיל מן הגר"ח מרן גר"ח קנייבסקי שליט"א.

ובגליון 42 "מדברי רבותינו" הערה 2, בשם הגר"ר משה סולוביצקי זצ"ל.